

Miguel Nicolau, S. I., *Teología del signo sacramental*, Madrid 1969, BAC, ss. XVIII, 452.

Postępująca odnowa studiów teologicznych domaga się zaprezentowania serii monografii współczesnych, ukazujących aktualną problematykę. Tego zadania podjęła się Biblioteka Pisarzy Chrześcijańskich (BAC), której patronuje Papieski Uniwersytet w Salamance. BAC rozpoczęła wydawanie serii monografii, które pod ogólnym tytułem *Historia salutis* obejmują w wielu tomach całą teologię dogmatyczną. W tej serii znajduje się także tom zatytułowany *Teología del signo sacramental*, którego autorem jest M. Nicolau, profesor teologii dogmatycznej na Papieskim Uniwersytecie w Salamance.

W dziele M. Nicolau odnajdujemy tradycyjną doktrynę katolicką, ubogacaną o współczesne badania teologiczne. Dzieło to przenika problematyką, którą zwykle się dziś określać „znakami czasu”. Chce ono być narzędziem do formowania chrześcijańskiej odpowiedzi na aktualne problemy Kościoła.

Teología del signo sacramental składa się z pięciu części: I — O znaku w ogólności (*Del signo en general*); II — O sakramentach w ogólności i ich miejscu w nauczaniu biblijnym (*Sacramentos en general y en enseñanza*

biblica); III — Sakramentologia w okresie patrystycznym (*Doctrina sacramental de la epoca patristica*); IV — Sakramenty w refleksji teologicznej i w dokumentach Magisterium Kościoła (*Los sacramentos en la reflexión teológica y en el Magisterio Eclesiastico*); V — Współczesna problematyka sakramentalna (*Problematica sacramental de los tiempos modernos*).

We wstępie autor przedstawia pojęcie historii zbawienia rozumianej jako plan realizowany przez Boga w odniesieniu do człowieka dla wyniesienia go do łączności i uczestnictwa w życiu Bożym, oraz omawia główne etapy tej historii. Na tle „historii zbawienia” ukazane zostało również miejsce sakramentów, które są pojmowane jako aktualizacja tej historii w poszczególnych jednostkach.

W części pierwszej (*Del signo en general*), Nicolau omawia pojęcie znaku w ogólności i podział znaków. Ze szczególną uwagą podkreśla wartość społeczną znaku. Znak jako zewnętrzna manifestacja wewnętrzznego życia człowieka staje się podstawą religijnej postawy wspólnoty wierzących. Spotkanie z Bogiem, z Chrystusem i z Kościołem dokonuje się poprzez znaki i symbole. Jeśli dialog między Bogiem i człowiekiem zaczął się przez Słowo, które Bóg skierował i które zostało przyjęte przez człowieka aktem wiary, dialog ten jest kontynuowany przez akcję Boga w człowieku, akcją symboliczną i sakramentalną, która jest przyjęta przez człowieka zbliżającego się do sakramentów. Sakramenty, jak wszystkie wydarzenia zbawcze realizowane przez Boga, są słowami, które nam ogłaszają i przekazują orędzie Boże. Są też czynnościami Chrystusa, który je ustanowił, działa w nich, realizuje je w Kościele i za pośrednictwem Kościoła. Jak Kościół jest widzialnym przedłużeniem Chrystusa, także sakramenty są uobecnieniem Chrystusa i ziemskim przedłużeniem Jego zbawczego dzieła. Przez sakramenty łączy się nierozdzielnie działanie Chrystusa, Kościoła i działanie Boga dla zbawienia człowieka. Autor szczególnie mocno podkreślił wartość studium biblijnego znaku. Na tle bogato zarysowanej typologii biblijnej stara się potwierdzić użyteczność znaku dla wyrażenia rzeczywistości także transcendentnych. Część druga (*Sacramentos en general y en enseñanza biblica*), omawia pojęcie *sacramentum* i *mysterium*, śledząc ewolucję słowa *sacramentum* na tle historii zbawienia i tajemnicy Chrystusa Sakramentu. Studium o sakramentach w ogólności ukazuje rozwój znaku sakramentalnego poprzez Stary i Nowy Testament. W części trzeciej (*Doctrina sacramental de la epoca patristica*), autor podaje tradycyjny wykład nauki sakramentalnej w epoce patrystycznej, skupiając uwagę na symbolizmie i „charakterze” sakramentalnym oraz na sakramentach jako czynnościach Chrystusa. W części czwartej, zatytułowanej *Los sacramentos en la reflexion teológica y en el Magisterio Eclesiastico* zostały omówione tradycyjne działy sakramentologii: liczba i elementy konstytutywne znaku sakramentalnego, szafarz sakramentów i jego intencja, łaska sakramentalna, przyczynowość sakramentów. W rozdziale o ustanowieniu sakramentów autor dość szeroko omawia naturę misteriów pogańskich i sakramentów chrześcijańskich, aby wykazać, że sakramenty chrześcijańskie nie pochodzą z misteriów pogańskich. W oparciu o materiał biblijny i patrystyczny wykazuje, że sakramenty pochodzą od Chrystusa jako ich autora. Zakończenie części czwartej stanowi rozdział poświęcony sakramentaliom. Ostatnia, piąta część

dzieła (*Problematica sacramental de los tiempos modernos*), ukazuje aktualną problematykę teologii sakramentalnej, lokalizując ją na tle doktryny sakramentalnej Soboru Watykańskiego II. Autor rozważa doktrynę Vaticanum II o sakramentach w ogólności, zwracając uwagę na miejsce sakramentów w misterium paschalnym, na wymiar eklezjalny sakramentów, ich charakter społeczny i wartość dydaktyczną. Następnie omawia poszczególne sakramenty, rezerwując specjalne miejsce dla Eucharystii. Przy omawianiu tego ostatniego sakramentu szczególnie zostały zaakcentowane takie zagadnienia, jak: Komunia św. pod dwiema postaciami, koncelebra oraz Eucharystia jako centrum życia Kościoła.

Jedną ze zdobyczy Sob. Wat. II jest nauka o Kościele jako sakramencie (KL:5; LG 1, 9, 48 etc.). W oparciu o dokumenty soborowe a także materiał patrystyczny autor stara się sprecyzować sens Kościoła jako sakramentu. Rację, dla której Kościół nazywa się znakiem zbawienia, autor widzi w połączeniu motywów wierzytelności, które w niej się zbiegają: przedziwny rozwój Kościoła, jego świętość i niewyczerpana głębia w całości dóbr, jego katolicka jedność i niezwyciężona stałość. Kościół jest Ciałem Chrystusa, Jego przedłużeniem i niejako (*veluti*) sakramentem, tzn. oznacza Chrystusa, daje Go nam i uobecnia Go. Stąd, aby trwać z Chrystusem trzeba być w jedności z Kościołem i w Kościele. Kościół jest sakramentem Chrystusa jak Chrystus jest sakramentem Boga. Cała struktura socjalna i jurydyczna Kościoła oraz jego wewnętrzna konstytucja duchowa, którą ożywia Duch św., dążą do reprezentowania Chrystusa i Jego Ewangelii zbawienia. Kościół jest widzialnym i skutecznym znakiem zbawczej obecności Chrystusa w świecie, która jest obecnością Boga zbawiającego. Jeśli Chrystus jest znakiem zbawienia dla ludzi, jest nim od samego momentu Wcielenia, przez całe swoje życie publiczne, jest nim w męce i na krzyżu, gdzie się realizuje Jego ofiara dobrowolnie przyjęta. Jest także w zmartwychwstaniu i wniebowstąpieniu, które wzmacniają przyjęcie od strony Boga ekspiacyjnej ofiary Kalwarii dla zadośćuczynienia za nasze grzechy i dla naszego zbawienia. Kościół wskazuje nam i przekazuje ten znak zbawienia, który jest w Chrystusie. Przez to jest sakramentem Chrystusa, znakiem skutecznym zbawienia zapowiedzianego w Chrystusie i przez Chrystusa. W oparciu o *Konstytucję o Liturgii św.* (nr 59) autor rozważa także relację między wiarą i sakramentami. Zarówno wiara jak i sakramenty jawią się w Piśmie św. jako środki konieczne dla życia duchowego i dla usprawiedliwienia. Wiara i sakramenty są dwoma istotnymi elementami Kościoła. Kościół opiera się na wierze i sakramentach.

Dość wnikliwie przedstawiony został również wymiar ekumeniczny sakramentów. Mając na uwadze wartość dialogu ekumenicznego, Nicolau dokładnie przedstawił pozycję teologii protestanckiej i prawosławnej na terenie sakramentów, aby następnie omówił administrowanie sakramentów w aspekcie ekumenicznym. Całość rozważań kończy rozdział o charakterze implikacji pastoralno-ascetycznych (*Los sacramentos en la vida cristiana*. — r. XVII). Podkreślony tu został wpływ sakramentów na rozwój duchowy chrześcijanina.

Dzieło M. Nicolau charakteryzuje się niezwykłą spójnością wewnętrzną, konsekwencją wypowiedzi, przejrzystością i jasnością treści. Wnikliwa ana-

liza spekulatywna, w połączeniu z bogatą argumentacją skryptyrystyczną, a także podkreślenie wartości pastoralnych i życiowych traktatu stanowi o aktualnej wartości tego dzieła. Dzieło to dzięki swej niezwykle równowadze badawczej może stanowić doskonałe źródło nauczania na wydziałach teologicznych i w seminariach duchownych.

Czesław Rychlicki